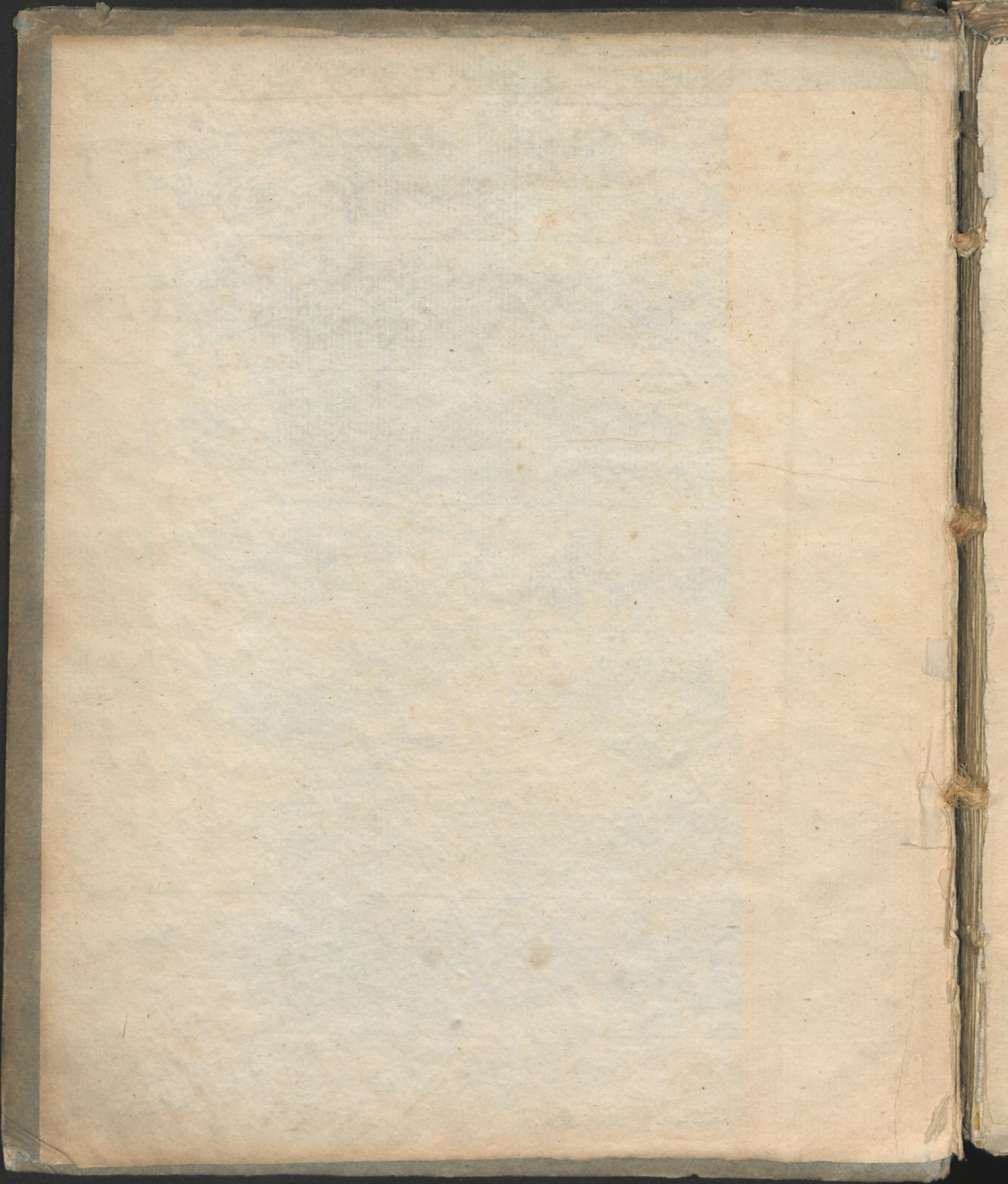

37

73

DE
FEBRIBVS GASTRICIS
BILIOSIS

PRAESIDE
MAGNIFICO ACADEMIAE RECTORE
PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. PATHOLOG. THERAP. CHEM. ET MATER. MED. PROF.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-
FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.
SCRVTATOR. ET DVICAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE,
ORDINIS MEDICI H. T. DECANO,

D. XXVII. AVGVSTI CIDIÖCCLXC.
DOCTORIS MEDICI HONORES

RITE CAPESSVRVS

PAVCA QVAEDAM

DISSERET

AVCTOR

FRIDERICVS WITTE,
FRITZWALCKA - MARCHICVS,

TRAIECTI AD VIADRVM,
E TYPOGRAPHEO APITZIANO.

PROOEMIUM.

Multis omnino difficultatibus me pressum esse, ingenue fateor, cum de seligenda materie, huic specimini academico opportuna, dispicerem: quod vires meas eiusmodi operi, et rite pertra&ando, et ab argumenti nouitate lectoribus commendando, impare sentiebam. Proinde sequentem commentationem soli benigniori lectorum censuræ submitto, eas complexuram doctrinae medicae

A

parti-

particulas, quas super selecto argum-
to de institutionibus excellentissimorum
praeceptorum meorum; illustris nimirum
RICHTERI, magnae Britanniae regis a con-
siliis aulicis, et celeberrimi GOLDHAGENII,
Borussorum regis in rebus metallicis a con-
siliis, nuper praemature fato abrepti, et de
me immortaliter meriti; qui posterior in pri-
mis in instituto clinico regio Halensi, cui
praeerat, in artis nostrae exercitium me ad-
duxit. Eo tempore, autumnum nimirum
anni MDCCCLXXXVI. status morborum
epidemicus, qui Halae obseruabantur, ad
indolem gastricam potissimum pertinebat.
Viginti septem aegrotos, hoc februm gene-
re adfectos, in praedicto instituti clinici no-
focomio meae curae speciatim commissos ha-
bui: ex quorum accurata obseruatione se-
quentes ortae sunt theses; quas ut beneuole
fufcipiant lectores, obseruanter rogo.

§. I.

Nominis ratio.

De quibus in praesentia acturi sumus, febres, biliosae vulgo dictae, aptius nobis *gastricae simplices* appellandae videntur, quodocunque cum aliis non sunt complicatae: quod natura humani corporis hanc ipsam materiem, a qua haec febris excitatur, siue sit ipsa bilis, siue humor quidam biliformis, in massa sanguinis aut aliorum humorum haerens, et aut copia, aut varia corruptione atque acrimonia, peccans, potissimum per abdominalia colatoria, verbi causa, ventriculi, intestinorum renumque eliminare solet. BAGLIVII febres mesentericae, et HEISTERI intestinales cum nostris conuenire videntur. Petechialis autem febris nomen, quo etiam hae febres interdum a quibusdam designantur, maxime est inopportunum: quod petechiae symptomaticae huic morbo superuenientes, partim sunt infrequentissimae, adeoque nequiquam necessariae, partim ipsas has febres salutare crisi non soluunt.

§. II.

Causa sedesque harum febrium.

Quotiescunque igitur praedicta materies biliosa aut biliformis (§. I.), siue ob abundantiam, siue ob

A 2

corru-

corruptam ex varia acrimonia indolem, neruis vasculisque fit molesta, horum sensibilem irritabilemque vim suo stimulo irritat, adeoque febrem infert. Hinc ipsa haec morbosa materies efficacius mota ad varia corporis colatoria, praesertim abdominalia, deponitur, ibique turget; vt pathologi loqui solent. Ex physiologicis autem demonstrationibus satis constat, infinitam vasculorum exhalantium vim in toto ventriculi intestinorumque tractu terminari: ex quibus, velut sudoris in modum, ex sanguine liquor gastricus et intestinalis deponitur; quocum vtroque delatae, simul et ex humorum massa expulsaе variae inutiles particulae dein per aluum eiiciuntur. Fac vero, augeri nunc a febre mota istum sudorem intestinale, simulque cum eodem turgescens in humorum massa materiae morbosae expulsionem, exorietur inde coluues gastrica. Ad quam facilius huc deponendam plurimum confert iam praesens viscerum abdominalium primarumque viarum imbecillitas.

§. III.

Causae reliquae.

Sed praeter haec aliae accedunt causae quae homines ad concipiendas eiusmodi febres praedisponunt: verbi causa, transpiratio cutanea, aut immixta, aut suppressa, ex variis rationibus, refrigerio post aestum subitaneo, tempestate humida, climate aut solo vuido, habitatione angusta et depressa, et id genus multis aliis orta; quae omnia partim ex vni-

uer-

uersali, partim ex topica indole atque constitutione dependet. Vnde etiam facile intelligitur, quomodo fiat, vt febres biliosae mox epidemicae, mox passim endemiae et fere topicae obseruentur. Neque ex hic obscura est ratio, cur natura has febres, expurgatis antea primis viis, potissimum per sudorem urinamque critice soluat. Sed incidunt quoque interdum sporadicae huius generis febres; quarum originem ex plane singularibus et per occasionem illatis caussis deducendam putamus. Huc referri possunt varia irritamenta, systema biliarium peculiariter adficientia: exempli gratia, grauiore animi adfectiones, ira, terror, curae, sollicitudines, et quae sunt ceterae; porro reliquiae alimentorum glutinosae, austeras, corruptae, aliaeque in ventriculo collectae, pituita denique, aut copia, aut vitiosa indole, primis viis infesta.

§. IV.

Stadia harum februm.

Stricte quidem aequae his in febris, ac in plerisque aliis, duo tantum animaduertuntur *stadia*: cruditatis alterum; alterum coctionis. In priori materies morbosa adhuc humoribus inhaeret, et cum iisdem per vasa circumit: in posteriori vero eadem, auctis motibus febrilibus, magis magisque subacta, ad varia colatoria corporis, quibus expelli potest, transfertur. Sed sunt diuersi haud incelebres medici, et inter hos quoque meus quondam praece-

ptor, GOLDHAGENIVS, qui, pro diuerſitate februm biliolarum, mox *tria* ſtadia, mox *unicum* tantum, adſumunt. Tria potiffimum, cruditatis nempe, coctiois, et abſolutae ſolutionis, obſeruari adfirmant, ſi his in febris *aut* manifeſta ſordium in primis viis praefentium ſigna deſunt; *aut* adſunt; *aut* adhuc in maſſa ſanguinea haerent. Vnicum vero ſtadium iisdem febris concedunt, ſi ſolus ventriculus cum inteſtinali tubo his ſordibus ſcater, quae hinc facile eiiciuntur a).

§. V.

Praecipua harum februm ſigna.

Sed magnopere quoque refert, quibusnam ſignis hae ipſae febres ab aliis ſint diſtinctae. Licet enim ipſa aegri conſtitutio priuata, aut epidemius endemiusue diſtarum februm ſtatus his in ſignis aliquid mutant: praecipua tamen magisque conſtantia ſigna ſunt ſequentia. Primo deprehendimus arteriarum ictus contra naturae ordinem celerrimos atque veloces, neque tamen nimis debiles aut nimis fortes; ad haec aeſtum febrilem, naturali celeritatis proportioni neutiquam reſpondentem, ſimulque ſubitaneam virium defectionem, ſine manifeſtis cauſis aut putredinis ſignis. Lingua flauescit, aut ſaltem aliquot flauae ſtriae eiusdem dorſo inſident: tuncque ſimul lingua vel parum, vel mediocriter, vel profuſe impu-

a) Confer GRAND *über die epiämischen Cararrh. Fieber*; pag. 185.

impura. Ipsa autem flauedo vel in pallidum aut potius paleaceum, vel in croceum, vel in fuscum colorem vergit. Sapor est vitiatum vel mane tantum, vel per alterna in die interualla, vel perpetuo amarescit: qui postremus summam primarum viarum impuritatem bilariam designat. Anima aegroti foetet, vel semper, vel, dum ructus erumpunt, tantum. Praeter ea adsunt anorexia, nausea, vomitiones ipsique vomitus, anxietates atque inquietudines, tensiones doloresque abdominales, et id genus alia. Aluinae feces mox maxime foetent; mox croceo, fusco, viridiue colore sunt tinctae. Vrina est turbida, simulque saepe crocea. Sanguis, forte ex secta vena emissus, serum dimittit flauum cum aliquo virore; saepe quoque crustam format inflammatoriam, itidem flauam. Inseparabile etiam harum febrium symptoma habetur grauis cephalalgia, cum vertigine, visus hebetudine, et dorsi omniumque artuum dolore complicata. Ex his igitur omnibus coniunctim sumtis cognoscitur febrium gastricarum simplicium praesentia.

§. VI.

Variae harum febrium formae.

Non immerito celeberrimus STOLLIVS indolem formamque harum febrium dixit Proteiformem. In aliis enim aegrotantibus febris haec satis adest manifesta: in aliis vero adeo imminuitur, vt fere absentem putes; verbi causa, si copiosae haemorrhagiae, para-

paralyfes, epilepfiae, alique fpafmi, accedunt b). Febres porro gafttricae biliofae funt aut *fimplices*, aut *complicatae*. Smplicem ftatum cognofcimus, fi nulla topica inflammatio aut aliud februm genus coniungitur: complicatum vero, quodocunque complicatur cum febre quadam inflammatoria, aut putrida, aut lenta neruofa. Ex *priori* complicatione oriuntur febres inflammatoriae biliofae, ex *altera* febres gafttricae putridae; ex *tertia* febres gafttricae lentae neruofae.

§. VII.

Modificationes harum februm vnde?

Variae autem praedictarum februm modificationes, vt vulgo vocantur, non fine certis fiunt de cauffis: quas nunc plerisque ftictim recensebimus. Dependent nimirum *primo* ex varia fordum collectarum indole; verbi caufa, fi putrida corruptione infectae in abdomine deprehendantur, vt in plerisque auctummalibus huius generis febribus accidere folet; aut fi alia quaedam acrimonia iisdem inhaereat, ad diathefin inflammatoriam procliuis, febribus gafttrics vernalibus familiaris. Dependent *porro* ab ipfa priuata corporis aegroti constitutione et temperie, exempli gratia, cholericam; *tum* a variis cauffis externis, quarum quasdam paullo ante attigimus (§. II. III.), verbi cauffa, in febribus caftrenfibus; a constitutione denique epidemica. Inter has febres maximum

b) Vid. L. L. FINCK von Gallenkrankheiten.

minatur periculum febris gastrica putrida et neruosa; minus gastrica inflammatoria; minimum gastrica simplex. Sed, vt fit, hae singulae saepe numero inter se vario modo graduque complicantur: tunc in harum febrium denominatione is ipse character, qui maxime et potissimum eminet, alteri praepositur; verbi gratia, febris gastrica inflammatoria, vel inflammatoria gastrica c). Interdum quoque cum diathesi sanguinis putrida biliosae febres complicatae deprehenduntur d). Haud raro quoque hae febres cum topicis inflammationibus sunt coniunctae; vti pleuritides, anginae, et cet. biliosae testantur. Saepe quoque biliosis febribus superueniunt varia exanthemata et excretiones praeternaturales: ex istis, verbi causa, maculae scarlatinae, vrticatae, petechiales, et cet. ex his vero vomitiones, diarrhoeae, dysenteriae biliosae, et aliae.

§. VIII.

Harum febrium typus.

Vario quidem typo ludunt hae febres: comode tamen aut ad remittentium, aut intermittentium genus referri possunt. Proinde etiam in tam diuerso variationum lusu difficile est, et de certis atque

c) Conferatur cel. PRINGLE von den Krankheiten der Armee.

d) Vid. MERTENS de febribus putridis, et PRINGLE von dem Masel.fieber; p. 173.

que constantibus harum febrium symptomatibus, et de statuta atque ordinaria cogitare crisi. Tot igitur huius febris sunt formae, totque et multiplices complicationes, ut fere ad sordium praesentium indolem solam attendere oporteat medicum, si, quorsum referat priuatam huius generis febrem, definire velit.

§. IX.

Medendi Methodus.

Medicum autem, his febribus medicaturum, ad sequentes indicationes medendi methodum dirigere oportet. *Primo* igitur medentis interest, cum ad aegrotum accedit, ad sordium biliosarum expulsionem animum aduertere. Hae autem sordes sunt *aut* iam mobiles, hoc est, euacuationi aptae; *aut* immobiles et plerumque sanguini adhuc inhaerentes, adeoque per opportuna remedia, verbi causa, diluentia, saponacea resoluentia, salina media temperatiora, et cet. extricandae. Ergo si mobiles sunt sordes, sola sufficit euacuatio, sed iuste et caute instituta. Huc igitur referas sequentes cautiones. Caue nimirum ante omnia, ne et nimis praemature, et nimis frequenter euacuantia propines. Vix enim sub primo ad aegrotum ingressu definiri potest, quotuplici euacuatione opus sit: alioqui, si secus feceris, debilitabis maxime aegrotum. Quid? quod eo maior requiritur circumspectio, quo minoribus viribus pollet aeger: quoniam quodlibet catharticum non-

nonnihil debilitat, sordesque ipsae, nondum satis mobiles, inopportuna catharsi immobiliores redduntur. Nisi ergo praesentia his in febribus symptomata vrgeant, catharsisque necessario postulent, consultius est, quam diu fieri potest, cathartorum et emeticorum differre usum: quo diutius enim adhibentur resolventia, eo mobiliores fiunt sordes atque euacuationi opportuniores.

§. X.

Idem argumentum continuatur.

Sed accidit interdum his in febribus, ut materia catharsi opus sit: verbi causa, si vehementes capitis dolores, deliria, grauesque haemorrhagiae vrgeant, mobiliumque simul sordium signa adsint. Sed haec cathartica sint temperatissima: quoniam sub dictis harum febrium conditionibus maxima plerumque virium adesse solet deiectione. Neque semper pura lingua his in febribus sordium absentiam designat, nisi etiam reliqua consenserint symptomata: si secus fit, resolventium usu continuato sordium mobilitas efficiatur. Eadem quoque cautio valet, si in biliosis febribus nimium tenax atque viscida pituita sanguini inhaeret, sordiumque biliosarum extricationem impedit. Hic enim sola laxantia essent nocitura: nisi simul pituitae dissoluendae ratio habeatur. Proinde eximii usus hic sunt extracta et gummata saponacea; verbi causa, mellago graminis

nis et taraxaci, gummi ammoniacum; porro mel purum et oxymel; antimonialia, in refractis dosibus data: e. g. kermes minerale, tartarus emeticus, aqua benedicta RVLANDI, vinum HVXHAMI, etc. Haud raro quoque nimia spissitudo humorum corporisque siccitas biliosas fordes immobiles reddit. Ergo humectante et diluente hic opus est methodo. Impera aegro sufficientem potum aquosum, ex pituitanis resoluentibus et aperientibus constantim, vt exinde quoque largior liquoris intestinalis ad intestina adfluxus proliciatur. Nec dormiat aeger in conclauibus calidis. Ordinanda denique sunt saepius clysmata demulcentia et emollientia, nullo vnquam drastico interpolata. Ita fiet, vt sensim fordes mobiles et euacuationi opportunae reddantur, et lingua denuo humectatur.

§. XI.

Eiusdem argumenti.

Sed alia saepeprehenditur harum februm conditio, in qua biliosa colluies nondum in intestinali tractu habitat, sed in vniuersa sanguinis massa dispersa, extricationem exspectat. Hanc ergo euolutionem et eliminationem adiuuare oportet medicum. Neque vero his fordibus biliosis via ad cutem paranda est, nisi varias inopportunas habitus cutanei maculas, v. g. petechiales, excitare velis. Sufficit hic regimen temperate frigidum et moderatus salium medio-

mediorum usus: unde commodius sordes ad colatoria intestinalia alliciuntur. Sed duplex hic adesse folet morbi status. *Aut* enim dictae impuritates biliosae ubique adhuc in sanguine oberrant. Tunc absunt signa praesentis in ventriculo atque intestinalium canali saburrae biliariae; adest plerumque febris maxime aestuosa, cum pulsu satis pleno. Hinc mediocrem sanguis copiam ex vena secta educere, valde conducit: quippe effusio sordium in primas vias plurimum inde adiuuatur. *Aut* ante memoratae sordes, iam ad exitum per cola intestinalia paratae, variis spasms retinentur et velut incarcerantur. Hoc cognoscimus ex pulsu aegrotantis paruo et contracto, praecordiorum anxietate et inquietudine, vrina pallida, dolore abdominali, haud raro totius corporis tremore, aestu modico, etc. Hic conducunt antispasmodica, demulcentia, antiphlogistica laxantia et resoluentia, febrī ipsi tamen non aduersa: v. c. refractae Ipecacuanhae doses, spiritus MINDERERI, clysteres antispasmodici, cataplasmata, fomenta abdominalia, ex herba cicutae, floribus sambuci et chamomillae, et cet. embrocationes oleosae, linimentum volatile, et id genus alia.

§. XII.

Idem argumentum pertractatur.

Postremo denique sunt huius generis febres, in quibus nec dum quidem impuritates biliosae turbum

bum alimentarium subierunt, extricatae tamen ex sanguine iam sunt, et in finibus intestinorum arteriosis iam haerent ad transitum paratae, nec vlllo spasmorum genere impeditae. Hic caue, venam feces. Sufficient mitissima salia media ad euocandas in primam viarum caua has sordes: quae ipsae iam mobiles et ad euacuandum aptae reputari poterunt. Cognosci autem hic status potest, si nulla aut pituitosae colluiei, aut nimiae sanguinis densitatis vel siccitatis, aut incarcerationis harum sordium, aut indicatae venaesectionis in pulsu forma animaduertantur.

§. XIII.

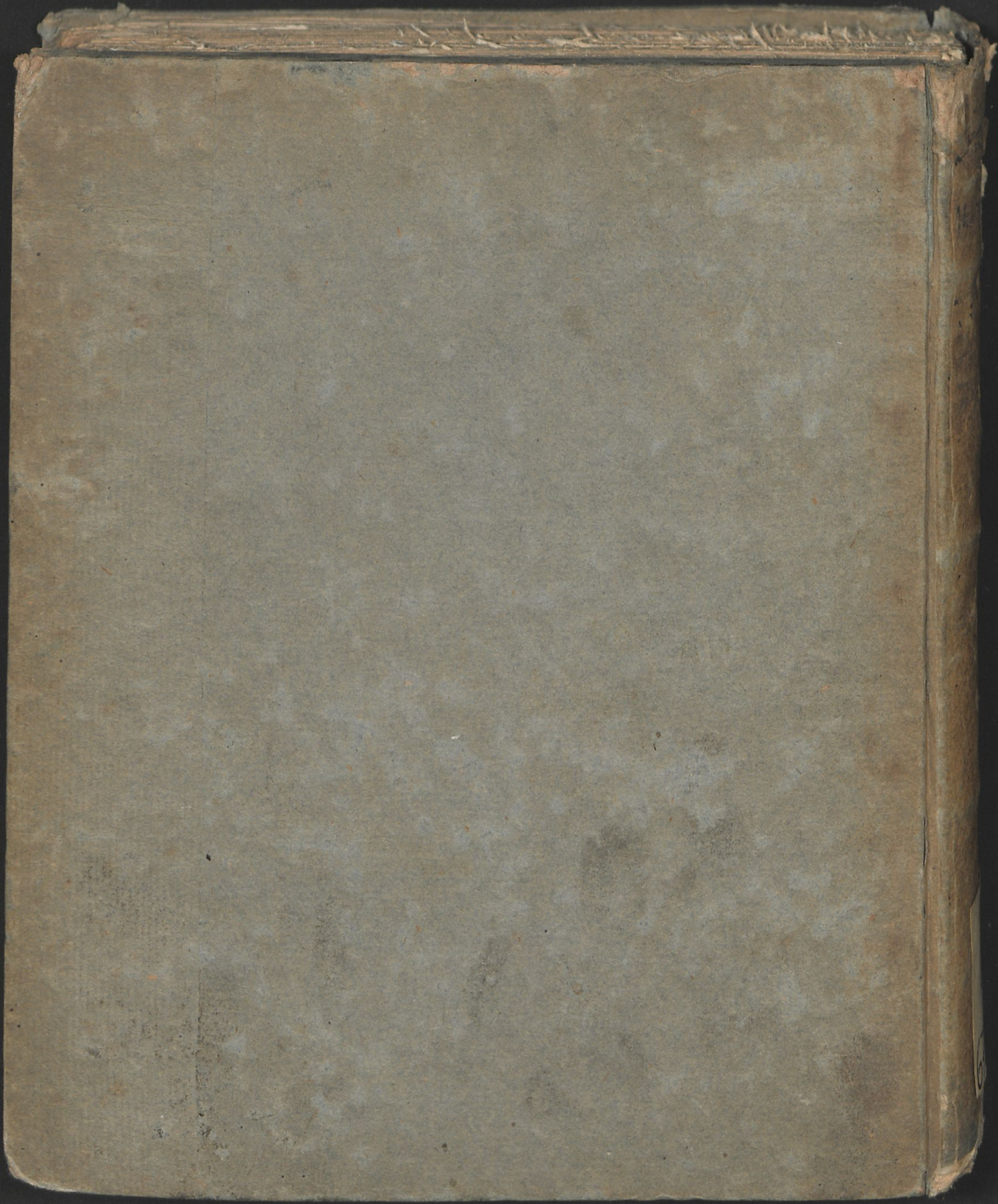
Cautelae quaedam specialissimae.

Specialissimas medendi cautiones nunc strictim tantummodo tangemus: quippe quas celeberrimi viri, STOLLIVS e) et VOGELIVS f), aliique ab hoc excitati scriptores iam luculentius, iustisque cum rationibus, tradiderunt. Venae sectio nocet, nisi peculiaris is status, quem diximus (§. XI.), adfit: alioquin acrimoniae biliosae in egressu impediuntur, debilitantur vires, augetur in putredinem procliuitas. Admittitur tamen, si aeger sit summe plethoricus, aut inflammatio simul complicetur. In mobilibus sordibus, si turgeant sursum, da emeticum;

e) In *Aphorismis de febris*; pag. 123, seq.

f) In *Handbuch*; I. Th. Cap. VI.

cum; si deorsum, laxans; si vtrinque, emetocatharticum. Si spasmi complicantur, hos antea, quam euacuans propinatur, sopiri oportet. Hyperemesin hic a nimia neruorum sensilitate ortam moderatur vesicans epigastrio impositum. Absint aloëtica; absint ipsa rhabarbarina, nisi penitus sublata sit febris. Anceps hic sordium praesentium signum est linguae impuritas: nam, etiam post superatam febrem, sola ventriculi atonia inquinat linguam. Peruviano cortici nullus hic est locus; nisi febris in putridam aut hecticam mutari videatur, aut intestinorum tonus post febrem plane sit deiectus. Comode hic China laxanti iungitur medicamento, Quando febres hae etiam in putredinem vergunt, abstine ab acido minerali. Diæta denique huiusmodi aegrotantium sit tenuis, diluens, vegetabilis: regimen subfrigidulum, immo saepe in aëre libero, si tempestas permittit.

73

DE
FEBRIBVS GASTRICIS
BILIOSIS

PRAESIDE
MAGNIFICO ACADEMIAE RECTORE
PETRO IMMANVELE HARTMANNO,
PHIL. ET MED. DOCT. PATHOLOG. THERAP. CHEM. ET MATER. MED. PROF.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-
FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.
SCRVTATOR. ET DVCAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE,
ORDINIS MEDICI H. T. DECANO,

D. XXVII. AVGVSTI CIOICCLXC.
DOCTORIS MEDICI HONORES

RITE CAPESSVRVS

PAVCA QVAEDAM

DISSERET

AVCTOR

FRIDERICVS WITTE,
FRITZWALCKA - MARCHICVS,

TRAIECTI AD VIADRVM,
E TYPOGRAPHEO APITZIANO.

